

L'ordenació dels espais de sòl no urbanitzable periurbà al Vallès Occidental.

Marc normatiu, planificació i experiències pràctiques

Guillem Domingo i Utset
Dirigit per Ferran Pons i Cànovas

Resum:

Els espais periurbans juguen un paper important en la configuració del territori i del medi ambient, ja que contenen valors i acullen funcions diverses (ecològiques i ambientals, socials i lúdiques, productives etc.). Si bé és cert que a la comarca del Vallès Occidental aquests espais són –també– producte de la relació amb un context geogràfic molt humanitzat, també ho és que actualment i en aquest context, es donen circumstàncies d'amenaça a l'equilibri que fou origen dels valors i funcions esmentats (tendències urbanitzadores i metropolització). Aquest escenari de complexitat demana una òptima ordenació del territori que garanteixi la preservació dels valors i funcions anomenats. El marc i les eines dels quals la societat s'ha dotat per a fer-ho les aporta el planejament del territori, la legislació sectorial etc. Tot i que aquest marc presenta oportunitats per a la ordenació d'espais de sòl no urbanitzable periurbà, a la realitat pràctica s'observen pocs resultats d'aquesta favorable avinentesa. Aquesta és la paradoxa principal que planteja l'estudi de la temàtica escollida.

Resumen:

Los espacios periurbanos juegan un papel importante en la configuración del territorio y del medioambiente, ya que contienen valores y acogen funciones diversas (ecológico-ambientales, sociales y lúdicas, productivas etc.). En el Vallès Occidental, si bien es cierto que éstos espacios son –también– el producto de la relación con un contexto geográfico muy humanizado, también lo es que en la actualidad, y en ése contexto, se dan circunstancias de amenaza al equilibrio que dio lugar a ésos valores y funciones (tendencias urbanizadoras y metropolización). Este escenario de complejidad requiere una óptima ordenación del territorio que garantice la preservación de dichos valores y funciones. El marco y las herramientas que la sociedad posee para hacerlo las recoge el planeamiento del territorio, la legislación sectorial etc. Aunque ese marco contiene oportunidades para la ordenación de espacios de suelo no urbanizable periurbanos, en la realidad práctica se observan pocos resultados de esa coyuntura favorable. Esta es la paradoja principal que plantea el estudio de la temática escogida.

Abstract:

The periurban spaces (“urban fringes”) play an important role in shaping the territory and the environment, since they contain values and hosting various functions (eco-environmental, social and entertainment, productive etc.). In the Vallés Occidental, while it is true that these spaces are –also– the product of the relationship with a geographical context very humanized, it is also certainly that at present and in this context, there exist circumstances of threat to balance which gave rise to those values and functions (trends of urbanizing and metropolization). This scenario of complexity requires an optimal ordination of territory that ensures the preservation of those values and functions. The framework and the tools which society has for do so are the planning for the territory, the sectoral legislation, and ecetera. Although this framework contains opportunities for the ordination of periurban spaces wich cannot be urbanized (according the legislation framework), in practice there is a few results of this favourable juncture. This is the main paradox that raises the study on the topic chosen.

Introducció

L'àmbit d'estudi de la recerca és la comarca del Vallès Occidental. El seu context geogràfic i social actual es pot resumir de la següent forma: espais de plana majoritàriament urbans amb espais naturals agroforestals periurbans fortament influenciats per les ciutats i amb certs elements de l'antic caràcter agrari i rural (plana del Vallès); i espais de muntanya amb caràcter marcadament natural i amb petits o mitjans nuclis de població (Serralades litoral i pre-litoral). Es tracta doncs d'un context fortament urbà i metropolità.

És important definir l'objecte d'estudi de la recerca: els espais de sòl no urbanitzable¹ periurbà.

El conjunt més ampli són els espais periurbans². Des d'una perspectiva poc àmplia del concepte, la OCDE (1979)³ aportà una definició per a la ubicació de les zones periurbanes⁴. Segons el criteri del CESE (2004),⁵ aquests són porcions del territori de caràcter agrari i natural que desenvolupen funcions diverses⁶. Cal adonar-se que l'anterior definició té una vocació propositiva per als espais periurbans.

El que cal retenir és que els trets comuns dels territoris periurbans s'expliquen entenent que tots són generats pel fet metropolità i urbà, a

saber: precarietat territorial, ambiental i social que l'entorn urbà provoca, i configurar-se a les perifèries de les aglomeracions urbanes i en les seves àrees d'influència (Montasell, 2005).

Els valors dels espais periurbans poden ser ecològics i ambientals (hàbitats, ecosistemes, estructuradors del territori, corredors biològics, connectors ecològics etc.), socials o ciutadans, lúdics i educatius, productius i econòmics (agrari, forestal, industrial o altres, la urbanització), històrics o culturals, paisatgístics etc. Les funcions es correspondrien amb les accions o activitat que els valors possibiliten.

Cal situar les funcions i els valors segons la escala territorial que els correspon: l'escala local condiona la intervenció de l'administració en l'ordenació i és rellevant per a les funcions relacionades amb el lleure ciutadà i lúdiques, l'escala supralocal és determinant sobretot pel que fa a les funcions ambientals i ecològiques dels espais periurbans.

Fora lògic procurar combinar els valors i les funcions, per tal d'assolir un equilibri en l'ús del territori. Però la realitat del context⁷ mostra que existeix una enorme pressió en sentit urbà-periurbà, en forma d'impactes i de domini d'uns valors i funcions irreversibles i excloents (urbanització, indústria) front als altres usos (urbans i no urbans)⁸ i als valors i funcions ecològiques i ambientals.

Això es podria reequilibrar, ja que el marc normatiu entén que per a

¹ A partir d'ara *snu*.

² *Relatiu o pertanyent a la perifèria d'una ciutat*, IEC (2007).

³ Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic.

⁴ «Dins un radi de 20 km al voltant d'un nucli urbà de més de 200.000 habitants, i de 10 km de radi en ciutats d'entre els 50.000 i els 100.000 habitants»

⁵ Comitè Social i Econòmic Europeu.

⁶ Separadors urbans, connectores, productives etc.

⁷ La dominància de la urbanitat significa la no dominància de la periurbanitat.

⁸ Productius agraris, de lleure ciutadà etc.

valors i funcions distintes és possible establir destins distintos. És aquí on entra en joc un altre aspecte essencial de l'objecte d'estudi: la condició de no urbanitzable.

En resum, es pot afirmar que l'ordenació d'aquests espais és de gran rellevància ambiental –i social– en el context que s'estudia. És necessari veure com fer-ho i si ha estat així a la pràctica.

Objectius i metodologia

En base al punt de partida que es planteja a la Introducció, la recerca té per objectius:

- ✓ Descobrir les oportunitats i instruments que presta la normativa urbanística, territorial i sectorial per a l'ordenació i gestió del *snu* urbanitzable periurbà.
- ✓ Analitzar i determinar com s'ha plasmat en el planejament urbanístic municipal del Vallès Occidental, l'ordenació i la gestió dels espais de *snu* periurbà.
- ✓ Estudiar com ha estat ordenació i gestió d'aquests espais a la pràctica (si és que ha existit), a través d'un anàlisi de les experiències més rellevants.
- ✓ Extreure consideracions, generals i específiques, pel que fa a l'ordenació, la planificació, i la gestió teòrica i pràctica del *snu* periurbà.

Els quatre objectius generals es corresponen amb un capítol del cos central de l'estudi (exceptuant el primerj de Consideracions preliminars). Per a cada capítol, s'usa una metodologia d'anàlisi

específica, però tots ells estan relacionats.

Al capítol segon, del *Marc normatiu*, s'estudia què cal aplicar al sòl classificat com a no urbanitzable, per a descobrir “les regles del joc” de l'ordenació i gestió del territori classificat com a *snu*. Tot i que hi ha distintes normatives que afecten el *snu*⁹, l'anàlisi es centra en la normativa urbanística autonòmica d'acord amb el caràcter vertebrador d'aquesta sobre el territori i en relació a la resta de normatives (aquestes s'analitzen doncs de forma més general).

En el capítol segon, es plantegen aspectes que seran bàsics per aprofundir en la temàtica com:

- La classificació del sòl: que dóna la condició de no urbanitzable al territori. De les distintes vies de classificació existents (reglades i discrecionals), cal establir quina ha estat la seva incidència. Això constitueix un factor explicatiu rellevant per als capítols tercer i quart.
- Règim d'ús: que determina els usos admesos i no admesos en *snu*, i d'entre els admesos els condicionants que requereixen. La normativa tan sols n'estableix el marc, per tant és rellevant establir com es relaciona això amb els instruments de planificació del territori.
- Figures de planejament: cal diferenciar entre el planejament territorial (Pla Territorial Parcial de la regió metropolitana de Barcelona) i l'urbanístic (els

⁹ Normativa estatal sobre règim de sòl i valoracions, normativa urbanística autonòmica, i normativa sectorial estatal i autonòmica

Plans d'Ordenació Urbanística Municipal¹⁰, Plans directores urbanístics¹¹ i plans especials¹²).

Al capítol tercer, *L'ordenació del snu als municipis del Vallès Occidental*, s'estudia com es traslladen al planejament urbanístic les previsions i les possibilitats que conté la normativa urbanística per a ordenar espais de snu periurbà.

L'anterior tasca es realitza a través de dos mecanismes:

En primer lloc, partint de la definició d'espais periurbans –poc àmplia- de l'OCDE s'estudia el planejament urbanístic municipal de Rubí, Terrassa i Sabadell. L'exclusió de la resta de municipis es valida amb la definició –més àmplia- del CESE, amb nous trets sorgits en el capítol del Marc Normatiu¹³, i d'acord amb el context territorial de l'àmbit d'estudi¹⁴. Dels POUM s'analitza: la classificació, la qualificació, el règim d'ús i la previsió de plans especials per a snu periurbà.

En segon lloc, es fa una consulta exhaustiva al *Registre de planejament urbanístic de Catalunya*¹⁵. A través de la consulta es cerquen els instruments d'ordenació de snu periurbà que resten per estudiar: plans especials i plans directores urbanístics. A través de la cerca, dels plans especials, es detectarien

els previstos i els no previstos pels POUM, dels municipis analitzats inicialment, o dels exclosos.

En resum, el capítol és una *diagnosi* de l'estat de l'ordenació del snu periurbà al Vallès Occidental, que parteix de l'anàlisi dels instruments que existeixen a tal efecte.

Al capítol quart, titulat *Les experiències pràctiques al Vallès Occidental*, s'estudia a grans trets com és l'ordenació que aporten les propostes o experiències pràctiques que representen una ordenació específica d'espais periurbans i que tenen com a finalitat compartida millorar-ne i preservar-ne els seus valors i funcions.

Tan sols s'estudien però, els casos en què les experiències son desenvolupades per l'administració pública, que és l'òrgan competent en matèria d'urbanisme. De cada una d'elles es plantegen una sèrie d'aspectes cabdals per a caracteritzar-les:

- Cronologia i actors implicats
- La situació geogràfica i l'àmbit territorial
- El planejament urbanístic: POUM i PE.
- El planejament territorial, la visió supramunicipal
- La gestió

Aquesta caracterització pot ésser la base d'anàlisis més detallats o de futures recerques¹⁶.

¹⁰ A partir d'ara POUM.

¹¹ A partir d'ara PDU.

¹² A partir d'ara PE.

¹³ El tret afegit que s'usa és: no estar protegits *de facto* per la normativa sectorial d'espais naturals. La validació de l'exclusió parteix de la superfície de terme municipal de snu protegit per la normativa sectorial.

¹⁴ Un context territorial de muntanya (en oposició a la plana) o estar situats en el *continuum* urbà de la plana, significa que pràcticament no hi ha snu periurbà.

¹⁵ A partir d'ara RPUC.

¹⁶ Que determinin: els elements característics i els trets comuns de totes elles, l'anàlisi de les mancances per tal de corregir-les i evitar reproduir-les en el futur, la valoració objectiva de les oportunitats per tal de potenciar-les i millorar-les en experiències en curs o futures.

Si s'és capaç de relacionar els "llocs comuns" (identificats en les diferents propostes o experiències) amb els trets comuns dels espais de *snu* periurbà (identificats al llarg de la recerca), tanmateix es pot assolir una visió territorial més àmplia dels espais periurbans; i per tant més adequada a l'escala d'alguns dels seus valors i funcions (ecològiques i ambientals) i més equiparable a la lògica metropolitana (que cada cop és més present en el territori que s'estudia). Un primer pas en la línia d'estudi que s'acaba de comentar, son les consideracions generals comunes que sorgeixen de la caracterització de experiències, que s'apunten al final del capítol.

Resultats

De l'anàlisi del marc normatiu cal destacar el següent (*capítol 2*):

La condició residual actual de la classificació del *snu* contrasta fortament amb la concepció del *snu*, de l'anterior Llei del sòl estatal¹⁷.

La classificació –i condició- de no urbanitzable l'estableix el planejament urbanístic municipal, no obstant aquesta pot ésser reglada (preceptiva) o discrecional (subjecte a criteri d'oportunitat) per al POUM.

La classificació reglada la pot establir: la normativa sectorial, el planejament territorial, el planejament director. La classificació discrecional, l'estableix el POUM en base a la normativa urbanística o al planejament territorial.

¹⁷ "Atribueix un destí per urbanitzar i la resta no s'urbanitzarà" (de la LS actual) com a contrari del "protegeix el que consideris oportú" i la resta serà "todo urbanizable" (de la LS 6/98).

Pel que fa a la incidència de les distintes vies:

- ✓ La normativa autonòmica d'espais naturals ha incidit en la classificació com a *snu* dels espais protegits existents avui dia a la comarca (espais PEIN, Xarxa Natura 2000), però no en els periurbans. El model de protecció d'espais naturals és de tipus "illa"¹⁸ i concentrat en els espais "de muntanya"¹⁹.
- ✓ Els PDU no han incidit –per inexistència- en la classificació de *snu* periurbà al Vallès Occidental.
- ✓ La normativa de planejament territorial no ha incidit –per inexistència dels plans pertinents- en la classificació d'espais periurbans a la comarca.

Pel que fa al règim d'ús dels espais de *snu* periurbà, és important fixar-se en el següent:

- ✓ La normativa urbanística, preveu que els instruments de planejament urbanístic puguin determinar que usos admesos a nivell legal no es puguin desenvolupar en espais específics de *snu*.
- ✓ Les eines que existeixen a tal efecte per al POUM, són: la qualificació del *snu*, la regulació dels usos, i l'obligació o previsió de desenvolupar plans especials.
- ✓ Els PE serien alhora instruments que possibiliten una ordenació específica de *snu* (en concret

¹⁸ En oposició a xarxa.

¹⁹ En oposició a la plana.

espais periurbans), i eines dels POUM.

Pel que fa als instruments o figures de planejament urbanístic, cal tenir en compte que:

- ✓ Coincidint amb la recerca, s'ha fet públic l'Avantprojecte de PTMB²⁰ per a la seva consulta.
- ✓ Els POUM tenen un paper central en l'aplicació i desenvolupament de la normativa urbanística ja que classifiquen, qualifiquen i estableixen el règim d'ús del *snu*.
- ✓ Els PE són la figura de planejament urbanístic adequada per a una ordenació específica del *snu*. La previsió o obligació de la formulació d'aquestes figures en el planejament municipal es pot considerar un indicador²¹ de l'ordenació específica de *snu*.
- ✓ La materialització dels PE a la realitat és l'indicador òptim de l'ordenació específica d'espais de *snu* periurbà.

Pel que fa a la gestió, la normativa urbanística reconeix que de forma general, cal gestionar el medi ambient i el patrimoni natural, i en particular el *snu* (concepte de desenvolupament urbanístic sostenible). No obstant l'anàlisi del seu contingut suggereix que el concepte de gestió tan sols es desenvolupa lligat a la urbanització dels terrenys.

Les normes sectorials més específiques i la normativa estatal d'espais naturals, no incideixen directament en l'objecte d'estudi, ja que no representen vies de classificació reglades de *snu* periurbà.

La –novedosa- normativa de paisatge pot incidir en el futur dels espais periurbans (valor del paisatge, actuacions i gestió). A l'actualitat encara no s'aprecia aquesta incidència ja que està força lligada al desenvolupament del planejament territorial.

De l'estudi del trasllat al planejament urbanístic de la normativa urbanística i de la diagnosi de l'estat de l'ordenació a la comarca, cal tenir en compte que (capítol 3):

- ✓ Els POUM traslladen adequadament les previsions de la normativa urbanística. En l'ordenació teòrica del *snu* dels POUM analitzats, s'observa una evolució cap a la complexitat.
- ✓ En els POUM analitzats els espais qualificats com a sistema d'espais lliures estan regulats força més restrictivament pel que fa al seu règim d'ús que les zones de *snu*. El desenvolupament dels POUM en *snu* a través de plans especials es preveu principalment per al sistema d'espais lliures.
- ✓ La cerca al RPUC i l'anàlisi dels resultats, mostra que a l'àmbit d'estudi pràcticament no s'han formulat plans especials per a ordenar *snu* periurbà amb la finalitat de preservar-ne determinats valors o funcions (finalitat totalment minoritària si

²⁰ Pla Territorial Metropolità de Barcelona.

²¹ El concepte s'usa en un sentit comparable als indicadors usats també en les ciències experimentals (Ciències Ambientals, Biologia etc.).

la comparem amb les altres que preveu el marc normatiu).

- ✓ La cerca al RPUC i l'anàlisi dels resultats mostra que a l'àmbit d'estudi no s'han formulat plans directors²².
- ✓ A l'àmbit d'estudi existeixen algunes experiències pràctiques embrionàries d'ordenació d'espais de *snu* periurbà: plans especials en tràmits d'aprovació o aprovats recentment (cas del Parc Rural de la Torre Negra i del Parc Agrari de Sabadell), experiències d'ordenació d'espais de *snu* periurbà que prenen com a base tan sols els POUM (Parc Agroforestal de Terrassa), i propostes d'ordenació aturades (EAL).

De l'estudi a grans trets de les anteriors experiències, cal saber que (*capítol 4*):

- ✓ Els espais que es pretenen ordenar responen a un perfil similar: són espais agroforestals de plana, són separadors entre municipis o bé separadors entre un municipi i un espai natural protegit, formen part d'alguna proposta de treball pel que fa a connectivitat ecològica, i són considerats per l'Avantprojecte del PTMB com a *sòls de protecció especial*.
- ✓ El planejament territorial, el món científic i tècnic, les entitats naturalistes, i les experiències en marxa; consideren necessari ordenar espais amb aquests trets comuns.

²² Exceptuant el de l'espai de Gallecs, que afecta principalment al *snu* periurbà de Mollet i altres municipis del Vallès Oriental.

✓ L'existència d'aquests trets comuns era previsible si tenim en compte que tots els espais són periurbans, no obstant la coincidència és important ja que demostra que a la realitat, la periurbanitat genera espais amb trets comuns i amb problemàtiques similars.

✓ Es detecten finalitats similars en els plans especials existents a l'àmbit d'estudi.

✓ Fins al moment les experiències d'ordenació d'espais de *snu* periurbans han estat formulades o implementades des de l'administració local.

✓ Les experiències pràctiques existents han cercat instruments i mecanismes de gestió -que no emanen de la normativa urbanística- per assolir les finalitats que plantegen.

✓ En algunes experiències existeix el que s'ha anomenat *gestió simbòlica*, que es pot definir com la *tasca educativa i divulgativa orientada a mostrar el destí i la gestió futura d'un espai que es pretén ordenar*. Es basa en la senyalització i en la simbologia, es concentra a la xarxa de camins i als espais agraris en desús, i va dirigida tant a la ciutadania com als propietaris dels terrenys que conformen l'espai²³.

✓ En algunes experiències existeix el que s'ha anomenat *gestió exemplificadora* i *de laboratori*. Aquesta consisteix en experimentar i mostrar els resultats de les propostes

²³ Parc Rural de la Torre Negra i Parc Agrari de Sabadell.

d'ordenació i gestió per a l'espai en una finca pública, i es dirigeix tant a la ciutadania com als propietaris dels terrenys que el conformen²⁴.

- ✓ En les experiències pràctiques d'ordenació, la simbologia i la senyalització fan possible que la ciutadania identifiqui aquella peça del territori com a espai particular i diferenciat de la resta del territori periurbà.

Conclusions

L'anàlisi del marc normatiu permet establir un nou tret comú dels espais de *snu* periurbans del Vallès Occidental: no incidència de la normativa d'espais naturals, del planejament territorial, i del planejament urbanístic supramunicipal. Per tant la classificació de *snu* discrecional per als POUM ha estat de *facto* la principal forma de classificar *snu* periurbà al Vallès Occidental.

Conegut l'Avantprojecte de PTMB i en un context urbanístic on cobren importància les vies reglades de classificació de *snu* (desclassificacions futures del *snu* periurbà de la plana, fortament sotmesa a la pressió urbana), la incidència del planejament territorial serà haver determinat quins espais periurbans no podran perdre la classificació de *snu*. No obstant les consideracions anteriors demanen certa cautela ja que: es tracta d'un d'avantprojecte subjecte a variacions, en alguns casos les oportunitats normatives no es tradueixen sobre el territori, el PTMB marcarà un mínim però concretar-los correspondrà en part als POUM i PE.

La condició residual de la classificació *snu* s'ha d'entendre com l'aplicació del *principi de precaució* a l'àmbit de la planificació urbanística. En realitat però la normativa urbanística respon a la filosofia de "atribueix un destí per urbanitzar i la resta no s'urbanitzarà, de moment". El principi de precaució s'aplica tan sols a la urbanització i no necessàriament s'aposta doncs per la preservació a llarg termini. Això es manifesta sobretot en el *snu* classificat per les vies discrecionals (les vies reglades són més difícils de modificar i per tant més duradores en el temps).

Cal interpretar com a oportunitats del marc normatiu per a l'ordenació del *snu* urbanitzable periurbà els instruments i eines que la normativa urbanística aporta per a esmenar els usos admesos en *snu*. No obstant, cal dir que al Vallès Occidental no s'han aprofitat les oportunitats per a ordenar específicament espais de *snu* periurbà a través dels PE i dels PDU.

L'aparició d'experiències en els últims anys suggereix un estadi de traspàs o canvi d'escenari en l'ordenació d'espais de *snu* periurbà a l'àmbit d'estudi, del final d'una situació de "sequera", a una "d'embrionària".

La caracterització de les experiències existents permet afirmar que:

- ✓ El PE són l'instrument adequat per a una òptima ordenació d'espais periurbans a preservar i millorar.
- ✓ Les finalitats comunes dels PE no s'expliquen tan sols tenint en

²⁴ Parc Agrari de Sabadell.

compte el marc normatiu comú: finalitats comunes d'ordenació suggereixen realitats comunes dels espais que s'ordenen.

- ✓ L'existència de trets comuns en totes les experiències demostra que a la realitat la periurbanitat genera espais amb trets comuns i amb problemàtiques similars.
- ✓ Existeix un consens sobre els espais i sobre els valors i funcions prioritaries a preservar i ordenar.
- ✓ L'escala adequada per a l'òptima l'ordenació i la gestió dels espais periurbans és la supramunicipal. La proposta d'EAL és pionera a la comarca i un model a seguir en futures experiències.
- ✓ La gestió del territori és cabdal per assolir una òptima ordenació pràctica dels espais de *snu* periurbà. L'anàlisi del marc normatiu i la cerca de mecanismes de gestió en les experiències indica que existeix un "buit legal" en aquest àmbit. La *gestió simbòlica* i la *gestió exemplificadora* són eines interessants per a les experiències pràctiques que es puguin desenvolupar.
- ✓ La simbologia i la senyalització són bàsiques per a què els ciutadans identifiquin i valorin els espais periurbans, per tant, són interessants per a les experiències existents o de nova creació.

Bibliografia

La bibliografia més important que s'ha consultat és :

AGUILERA, B, (et al.) (2007). *Comentarios a la ley del suelo estatal*. Valladolid. Lex nova.

Autors diversos, (2004). "Manifest de Sant Celoni pel reconeixement de les vies verdes al Vallès". Sant Celoni.

DIPUTACIÓ DE BARCELONA, (1983). *I jornades tècniques sobre el tractament del snu*. 1990). *II jornades tècniques sobre el tractament del snu: planejament i gestió*. Castell de Montesquieu. Ed. Servei de Parcs Naturals.

LLISET, F, (2005). *Comentaris a la llei d'urbanisme de Catalunya*. Barcelona. Ed. Bayer Hnos.

MAYOR, X, (2008). *Connectivitat ecològica: elements teòrics, determinació i aplicació*. Barcelona. Consell Assessor per el Desenvolupament Sostenible (Generalitat de Catalunya).

MONTASELL, J. (2005). "Els espais agraris a la regió metropolitana de Barcelona". *L'atzavara, Butlletí de la Secció de Ciències Naturals del Museu de Mataró*, p.73-89.

MONTASELL, J. i RODA, R. (2003). "Present i futur dels espais agraris en zones periurbanes. Transcripció de la conferència realitzada en l'acte d'obertura del 25è aniversari de la ICEA". *Quaderns agraris (2003)*, p. 73-107.

PINO, J. et al. (2001). "Estudi de diagnosi i desenvolupament de l'Espai agroforestal de llevant". CREA.

Mostra d'imatges significatives

A l'esquerra la degradació al torrent de Vallparadís: un exemple de l'oblit de *lo periurbà*²⁵. Al centre el mateix torrent: és que la ciutat "engoleix" el torrent i fora d'ella no existeix? A la dreta: l'ús social. Elaboració pròpia.

La Mola al nord, Collserola al sud: la connectivitat ecològica entre els espais natural a través de la plana, l'espai periurbà com a separador entre els municipis de Terrassa i Sabadell. Elaboració pròpia.

El paisatge del Parc Rural de la Torre Negra, entre Sant Cugat del Vallès i Collserola, el plena zona metropolitana. Elaboració pròpia.

²⁵ El parc de Vallparadís (la part *urbana* del torrent) és un pulmó verd dintre la ciutat i molt usat pel lleure ciutadà. El 9 de setembre de 1951 fou declarat Monument Històric Artístic per part del Govern de l'Estat.